

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ І ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

У статті здійснено аналіз понять «професійна компетентність» і «професійна компетенція»; розкрито сутність поняття «професійна компетентність студентів-дизайнерів»; виокремлено професійну компетентність дизайнерів одягу та графічних дизайнерів.

Ключові слова: професійна компетентність, професійна компетенція, студенти-дизайнери, підготовка дизайнерів.

В статті осуществлен анализ понятий «профессиональная компетентность» и «профессиональная компетенция»; раскрыта суцність поняття «профессиональная компетентность студентов-дизайнеров»; выделены профессиональная компетентность дизайнеров одежды и графических дизайнеров.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, профессиональная компетенция, студенты-дизайнеры, подготовка дизайнеров.

The article contains analysis of the terms “professional competency” and “professional authority”; it discovers the essence of the term “professional competency of design students”; puts emphasis on competency of clothes designers and graphic designers.

Key words: professional competency, professional authority, design students, designers' preparation.

Дизайнерський продукт стає тим необхідним і дуже важливим чинником завоювання гідного місця у міжнародному просторі, що стверджує як особистість вітчизняного митця, так і нашу державу в цьому просторі. Нині актуальним питанням є визначення сутності поняття «професійна компетентність майбутніх дизайнерів». Водночас для нашого дослідження важливим є аналіз випадків ототожнення понять «професійна компетентність» із поняттям «компетенція».

Аналіз науково-педагогічної та спеціальної літератури свідчить про те, що А. Соловйова, С. Ожегов, Н. Шведова, Д. Ушаков, Т. Єфремова, Л. Новікова, І. Зимня розмежовують поняття «професійна компетентність» і «професійна компетенція». З іншого боку, погляд Л. Болотова, В. Ледньова, Н. Нікандрова, М. Рижаква базується на ототожненні понять, які ми розглядаємо.

Мета статті полягає в розмежуванні понять «професійна компетентність» і «професійна компетенція» в контексті підготовки дизайнерів, а також конкретизації сутності поняття «професійна компетентність студентів-дизайнерів».

Вітчизняні та зарубіжні вчені (Дж. Равен, Р. Оксфорд, Р. Скарселла, К. Скала, О. Шахматова, Е. Есер) під професійною компетентністю розуміють сукупність професійних знань і умінь, а також засоби реалізації професійної діяльності. Із позицій діяльнісного підходу професійна компетентність розглядалася Н. Кузьміною, М. Лук'яною, А. Марковою, Є. Павлутенковим та ін. Особливістю цього підходу є особлива увага, яка приділяється готовності до професійної діяльності.

Є. Попова і А. Щекатунова пов'язують «професійну компетентність» із культурою, яка є результатом розвитку особистості, її освіченості й вихованості. Н. Запрудський і Т. Браже також відносять поняття «професійна компетентність» до загальної культури фахівця, його діяльності, здатності до розвитку свого творчого потенціалу [7].

На думку Г. Соловйової, слід розрізнити поняття «компетентність» і «компетенція». «Компетенція» розглядається як готовність або здатність суб'єкта розв'язувати певні професійні завдання. І, як зазначено в термінологічному словнику, «сукупність компетенцій (наявність знань і досвіду, необхідних для ефективної діяльності) називають компетентністю» [7, с. 9].

Термін «компетенція» запозичений з виробничої сфери, де компетенція розглядається як складова частина компетентності, що визначається інтегративною якістю особистості професіонала. У результаті аналізу різних словників (словник іноземних слів, тлумачні словники під ред. С. Ожегова і Н. Шведової, Т. Єфремової, словник синонімів Н. Абрамова), нами з'ясовано, що ці поняття дуже близькі, але характеризуються різними семантичними відтінками.

Так, диференціюючи пропонувані терміни, Л. Новікова під компетенцією вбачає «об'єднання знань, умінь і навичок особи в інтеграційну єдність, яка включатиме світоглядний і ціннісний результат навчання. У той час як категорія компетентність, на думку автора, дозволяє говорити про здатність людини діяти, розв'язувати освітні, професійні і життєві проблеми, ґрунтуючись на наявних компетенціях і власному життєвому досвіді», тобто, «компетентність завжди є активним проявом компетенції» [3, с. 63].

Таким чином, одні сучасні дослідники ототожнюють поняття компетенція і компетентність (Л. Болотов, В. Ледньов, Н. Нікандров, М. Рижаква) [5], інші – розмежовують, наділяючи категорію «компетентність» ширшим значенням.

Автори тлумачного словника за редакцією Д. Ушакова намагалися вказати на відмінність між ними: «компетентність – обізнаність, авторитетність; компетенція – коло питань, явищ, в яких дана особа володіє

авторитетністю, пізнанням, досвідом, колом повноважень».

Отже, компетентність – це певна особистісна характеристика, а компетенція – сукупність конкретних професійних або функціональних характеристик. Такий підхід призводить до аморфності тлумачення першого поняття і подвійності – другого.

Так, на думку М. Прживальської, термін «професійна компетентність» зводиться до понять: «компетенція» і «компетентний». Компетенція (лат. *competentia* – належність за правом) – це коло повноважень певного органу або посадової особи, коло питань, у якому особа володіє пізнанням і досвідом. Компетентний (від лат. *competens, competentis* – відповідний, здатний) – тобто той, хто володіє компетенцією, досвідчений у певній царині [6, с. 39].

Виходячи з цього, можна стверджувати, що поняття «компетенція» є елементом компетентності, яка ґрунтується на компетенції, але не вичерпується нею [9].

Компетентність «ширша за поняття знання, уміння, або навички, вона включає їх; окрім того до неї належить не лише когнітивна й операціонально-технологічна складова, але і мотиваційна, етична, соціальна і поведінкова» [3, с. 64].

Аналізуючи дослідження М. Боліної, де компетентність розглядається автором як професійно сформована якість особистості фахівця, ми з'ясували, що основою для подальшого формування і розвитку компетентності є компетенції як рівень знання, досвіду в певній діяльності [6].

Розглядаючи наукові підходи до розв'язання проблеми розкриття сутності професійної компетентності студентів вищих навчальних закладів, зупинимося на особливостях поняття «професійна компетентність» у системі дизайн-освіти.

Оскільки діяльність дизайнера зумовлена основними завданнями перетворення предметно-просторового середовища, включаючи утилітарний, естетичний, комерційний та розвивальний аспекти, то цікавим є погляд Г. Соловйової про те, що «професійна компетентність майбутніх дизайнерів» повинна відповідати рівню перерахованих вище вимог і представляти собою інтегральну якість особистості дизайнера, що включає в себе загальнокультурні і професійні компетенції з адаптацією до ринку праці [7, с. 10].

Отже, загальнокультурні компетенції необхідні для широкого кола професій і включають обов'язкові знання в царині мистецтва та загальноосвітніх дисциплін. Професійні компетенції передбачають професійно-функціональні знання та вміння, які забезпечують конкретизацію загальнокультурних компетенцій і розглядаються як володіння методами творчого процесу у професійній діяльності.

Таким чином, професійна компетентність обов'язково ґрунтується на професійній компетенції, яка для дизайнера представлена певними видами діяльності: художньо-творча, проектна, інформаційно-комунікативна, виробничо-технологічна, організаційно-управлінська, науково-дослідна, педагогічна, експертно-консультаційна, інноваційна діяльність.

Підводячи підсумки, загалом можна визначити професійну компетентність майбутніх дизайнерів як інтегральну якість особистості, що включає загальнокультурні компетенції – необхідні для широкого кола професій, і професійні.

На відміну від Г. Соловйової, Ю. Бундіна визначає професійну компетентність як «цілісну соціально-професійну якість», що дозволяє успішно виконувати виробничі завдання, взаємодіяти з іншими людьми. Автор виокремлює три компоненти професійної компетентності дизайнера, а саме: гносеологічний (адекватне сприйняття, осмислення природних і соціальних процесів світу і визначає систему знань студента, де зміст знань концентрується в таких напрямках: загальнотеоретичний базис, загальнохудожній базис, спеціальні технологічні й інженерно-технічні знання, організаційно-технічні знання); праксеологічний (сукупність професійних умінь, що діляться на інформаційно-аналітичні, конструктивно-графічні, проєктивні, художньо-естетичні, інструментальні, організаційні); аксіологічний (ціннісне ставлення до професії дизайнера, що реалізується в здатності людини, зберігаючи цілісний світогляд і систему ціннісних орієнтацій, змінюватися у зв'язку з ситуацією) [1, с. 94].

Аналізуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що складовими професійної компетентності є система знань, професійних умінь та здатність майбутнього дизайнера успішно адаптуватися до нових вимог виробництва.

Нам імпонує думка І. Торшиної про те, що професійна компетентність дизайнера розглядається як інтегративна якість особистості. Це дозволяє результативно здійснювати свою професійну діяльність і творчо самореалізуватися у професії. Процес удосконалення системи дизайнерської професійної освіти передбачає пошук нових ідей щодо формування професійної компетентності майбутнього дизайнера на основі принципу взаємозв'язку процесу навчання з реаліями життя й поставленими сьогодні перед суспільством завданнями [8, с. 7].

Якщо розглядати професійну компетентність під кутом різних напрямків дизайнерської діяльності, то, очевидно, варте уваги дослідження О. Кулешової. Автор розглядає професійну компетентність графічного дизайнера як інтегративну особистісну освіту фахівця, що відображає якість його загальноосвітньої, загальнохудожньої і спеціальної професійної підготовки, індивідуально-особистісні характеристики, креативність, цінності, що забезпечують успішність у професійній діяльності. У професійній компетентності графічного дизайнера реалізується творчість фахівця через розуміння культурно-естетичних, візуально-комунікативних проблем професійної діяльності, уміння поставити в ній художньо-образні, конструктивно-технологічні, комунікативно-інформаційні завдання й вирішувати їх візуально-художніми засобами [4, с. 7].

Цікавим є аналіз Л. Гавриловою діяльності конструкторів одягу, оскільки ця професія, близька до дизайнерів. Науковець називає професійну компетентність конструктора професійно-культурною

компетентністю або «дизайн-культурою» і виокремлює в ній п'ять компонентів: загальнокультурну, соціальну, комунікативну, когнітивну і спеціальну компетенції [2, с. 267 – 269].

Спираючись на цю думку, можна визначити професійну компетентність дизайнерів одягу як сукупність науково обґрунтованого складу спеціальних та професійних компетенцій.

Отже, професійна компетентність дизайнера – це інтегративна якість особистості, що дозволяє результативно здійснювати професійну діяльність і творчо самореалізуватися в професії. Згідно зі специфікою професійної дизайнерської діяльності це такий цілісний стан особистості, який виражає якісні характеристики її свідомості, стиль мислення, проектну культуру й громадянську позицію.

Вищезазначене, незважаючи на розмаїття визначень, дає змогу зробити висновок, що у процесі формування професійної компетентності майбутніх дизайнерів на перший план виходить творчий компонент, а також сукупність діяльнісних складових.

Важливо зазначити, що ефективність процесу формування професійної компетентності майбутнього дизайнера, не залежно від напрямку діяльності, буде суттєво підвищена за умови залучення його навчальної діяльності до активної професійної діяльності з реалізації конкретного соціального замовлення [8].

Професійна компетентність дизайнера це інтегративна якість особистості, що дозволяє результативно здійснювати власну професійну діяльність і творчо самореалізуватися у професії. Поняття «компетенція» є складовою «компетентності». Професійні компетенції дизайнера характеризуються професійно-функціональними знаннями та вміннями, які розглядаються як володіння методами творчого процесу у професійній діяльності.

Література

1. Бундина Ю. М. Формирование профессиональной компетентности студентов-дизайнеров как аксиологическая проблема / Ю. М. Бундина // Вестн. Одес. гос. ун-та. – 2006. – Т. 1. – № 6 (июнь). – С. 92 – 97.
2. Гаврилова Л. В. Поэтапное формирование профессионального понятия «дизайн-культура» у конструкторов одежды в процессе обучения в вузе / Л. В. Гаврилова // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. – 2009. – Т. 11. – № 4. – С. 266 – 271.
3. Зимняя И. А. Личностная и деятельностная направленность компетентностей как результат современного образования / И. А. Зимняя // Компетентность и проблемы ее формирования в системе непрерывного образования (школа – вуз – послевузовское образование). Материалы XVI научно-методической конференции «Актуальные проблемы качества образования и пути их решения». – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 130 с.
4. Кулешова А. И. Формирование профессиональной компетентности графического дизайнера в вузе: автореф. дис. на соискание науч. степени кандидата пед. наук: 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / А. И. Кулешова. – Тула, 2009. – 21 с.
5. Леднев В. С. Государственные образовательные стандарты в системе общего образования: теория и практика / Леднев В. С., Никандров Н. Д., Рыжаков М. В. – М., 2002.
6. Прживальская Е. М. Состояние проблемы профессиональной компетентности в психолого-педагогической литературе / Е. М. Прживальская // Материалы Международной научно-практической конференции [Цивилизация - культура образование: из прошлого в будущее], (Екатеринбург, 30 марта 2009 г.) / Урал. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург, 2009.
7. Соловьева А. В. Формирование профессиональной компетентности будущих дизайнеров в негосударственных ВУЗах: автореф. дис. на соискание науч. степени кандидата пед. наук: 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / А. В. Соловьева. – М., 2010. – 23 с.
8. Торшина И. Б. Формирование профессиональной компетентности будущего дизайнера по костюму: на материале художественного проектирования школьной одежды: автореф. дис. на соискание науч. степени кандидата пед. наук: 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / И. Б. Торшина. – Курск, 2002. – 18 с.
9. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты (Доклад на отделении философии образования и теории педагогики РАО 23 апреля 2002 г.). – Режим доступа к журн.: <http://www.eidos.ru/news/compet/htm>.